

Куди діваються випускники українських вишів (з порівняльним аналізом між Україною та країнами Вишеградської групи)

На, здавалось би, просте питання: куди працевлаштовуються випускники вузів України, не так легко знайти відповідь, по-крайній мірі - у відкритому доступі. І мова не стільки про якусь утаємниченість, скільки про банальну, загальнодержавну невідомість щодо такої інформації. А все б могло бути інакше, якби ідея «кошти на вищу освіту йдуть за студентом», яку у свій час пропонували сміливці вищої школи, була реалізована на практиці. Однак, інерція совковості таки «перемогла» здоровий глузд й у «європейській» країні, мало що змінилось за останні 33 роки.

А тут ще й Закон України [«Про внесення змін до закону України «Про вищу освіту», щодо працевлаштування випускників»](#), який набрав чинності з 1 січня 2017 року та яким випускникам вузів скасовано обов'язкове відпрацювання. Відповідно до його норм, у відповідності до статей Конституції України, в частині забезпечення конституційних прав громадянина на працю, «згадали» що саме випускником - вільно обирається працевлаштування або робота на яку він вільно погоджується. Крім того, знову звернуто увагу на безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, не кажучи вже про норми щодо заборони примусової праці, визначеної [Конвенціями Міжнародної організації праці «Про примусову чи обов'язкову працю»](#) та [«Про скасування примусової праці»](#).

Сюди ж, відповідно до [статті 64 Закону України «Про вищу освіту»](#) - випускники закладів вищої освіти вільні у виборі місця роботи. При цьому, заклади вищої освіти не зобов'язані здійснювати працевлаштування випускників. Тим не менше, держава у співпраці з роботодавцями - забезпечує створення умов для реалізації випускниками закладів вищої освіти права на працю, гарантує створення рівних можливостей для вибору місця роботи, виду трудової діяльності з урахуванням здобутої вищої освіти та суспільних потреб.

Отже, для відповіді на питання: куди ж діваються випускники українських вишів, для початку варто вивчити окремі дані, включаючи й статистичні з відкритих джерел та скористатись інститутом запитів на інформацію, бодай по кількох українських вузах. Крім того, для уточнення питань зі сфери працевлаштування вчорашніх студентів, доцільно проаналізувати кількість випускників у країнах Європейського Союзу за галузями освіти та стан їх працевлаштування після отримання дипломів а також ознайомитись зі структурами, які діють в ЄС, з метою - допомогти випускникам вишів у знаходженні роботи за фахом.

Статистичні та інші дані вузівського навчання в Україні

За основу можемо взяти найсвіжіший [Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти, з датою спостереження від 1 листопада 2022 року](#), який підготовлено відповідно до Порядку обміну інформацією між Пенсійним фондом України (ПФУ) та Міністерством освіти і науки України (МОН), який було затверджено наказом МОН від 04.03.2021 № 287 та постановою правління ПФУ 04.03.2021 № 9-1 і зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.05.2021 за № 596/36218. Крім того, у звіті наводиться інформація про укладений Договір про інформаційну взаємодію від 18.08.2021 № 02-01/113 між МОН, ПФО та Міністерством цифрової трансформації України, яким визначено відомості про структуру та формат електронних повідомлень. Іншим наказом МОН від 02.02.2022 за № 101 затверджено Методичні рекомендації з проведення моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти і визначення показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти.

До моніторингових осіб віднесено громадян України, які завершили здобуття вищої та фахової передвищої освіти в проміжку від 36 до 48 місяців від дати спостереження (тобто, з 1 листопада 2022 року).

Однак, щоб не перевантажувати читача зайвими даними зі Звіту (з якими кожен бажаючий може ознайомитись за вищенаведеним посиланням), виокремимо головні дані, а саме:

1. Кожен десятий, серед випускників спеціалістів і магістрів (10,84%) продовжили навчання для здобуття третього ступеня вищої освіти або наступної спеціальності. Цей відсоток дещо вище для магістрів (11,02%) і трохи нижче для спеціалістів (8,15%).

2. 62,69% осіб, які отримали диплом молодшого спеціаліста, відразу або практично відразу продовжили здобувати наступний рівень вищої освіти.

3. 71,78% бакалаврів продовжили освіту для здобуття другого ступеня вищої освіти або наступної спеціальності на нижчих рівнях вищої освіти.

4. Питома вага зайнятих та умовно зайнятих моніторингових осіб за усіма рівнями вищої освіти складає 46,18%, що є меншим показником, порівняно з 58,96% у 2021 році. Найвищі показники мають спеціалісти 89,95% (71,72% у 2021 році), найменші значення продовжують спостерігатися на рівні бакалавра 36,27% (50,26% у 2021 році), а також падіння відповідного відсотка показників магістра до 50,04% (61,21% у 2021 році), та молодших спеціалістів до 42,48% (59,77% у 2021 році).

5. Кількість моніторингових осіб, станом на 1 листопада 2022 року склала 102 907 осіб, проти 107 389 (станом на 01.11.2021).

Однак, як визнають самі автори вищенаведеного Звіту, результати моніторингу працевлаштування випускників за спеціальностями не піддаються безпосередньому аналізу через цілу низку причин. При цьому, середнє значення відсотка зайнятих та умовно зайнятих осіб, в період 2021-2022 роки, складає всього 46,18%. Крім того, знеособлений аналіз та купість даних, особливо по відношенню до контрактників та до випускників приватних вузів, робить репрезентативність цього Звіту доволі умовною, тобто - примарною.

З метою переконатись, що українські вузи взяли на озброєння та керуються «Методичними рекомендаціями з проведення моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти», нами було підготовлено [Звернення до Ужгородського національного університету та Мукачівського державного університету](#), які вже десятки років готують фахівців за десятками спеціальностей. Цікавило насамперед, чи володіє кожен з вузів інформацією стосовно власних випускників, в частині їх подальшого працевлаштування, себто - подальшої долі підготовлених фахівців. Тим паче, що до цього спонукає й вже згадуваний вище наказ МОН, яким би мали керуватись й закарпатські вищі школи. Швидше за все, такий документ мав покласти край практикам радянських вишів, коли випускників останніх - направляли на роботу «по-розподілу» а «вільні» дипломи були - виключенням, тобто - рідкістю. Однак, з відповідей стало зрозуміло, що вже згадувані методичні рекомендації, призначені для... Міністерства освіти та науки яке й займається моніторингом зайнятості випускників та «розрахунком оцінки зайнятості для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти». Не виключено, що подібні відповіді можна було б отримати й від решти вузів України, які б могли різнитись, максимум «Анкетами випускників», які заповнюються останніми, виключно - на добровільних засадах.

Й це при тому, що низка проблем, вже яке десятиріччя має місце та ніяк не вирішується у сфері вищої освіти в Україні, включаючи й питання працевлаштування її випускників. Так, [понад 70 % випускників шкіл в країні йдуть здобувати вищу освіту, що є, як вважають в МОН України - проблемою](#). При цьому, в останні 15-20 років ця цифра ніколи не була меншою за 70%, коли майже три чверті українських випускників шкіл вступають в університети. В Європі аналогічний, середній показник, складає близько 45%, тоді коли Велика Британія, наприклад, дуже пишається тим, що у них аж 50% школярів йдуть «гризти граніт науки».

За останні 10 років, [вартість вищої освіти в Україні зросла у 3 рази. Лише за 2023 рік, вартість вищої освіти в Україні зросла на 11,8%, порівняно з 2022 роком](#).

Щороку на вищу освіту держава витрачає 18 мільярдів гривень (біля \$500 млн) бюджетних коштів на утримання [170 державних вишів, які, у середньому готують 200 тисяч випускників на рік](#). І це без врахування активів у вигляді будівель корпусів, мільйони метрів гуртожитків, басейнів, спортивних майданчиків, тисяч гектарів упорядкованої землі під парки та сквери, студентські містечка тощо на десятки мільярдів євро, які треба утримувати.

За [формами навчання розподіл є таким: понад три чверті здобувачів навчається за денною формою - 907 961 \(77,28%\) на противагу 259 771 \(22,11%\) здобувачу](#), що навчаються за заочною формою. Також менше 1% здобувачів навчаються за вечірньою формою, що складає 4 082 осіб, дистанційно - 2 307 осіб, поза аспірантурою - 728 осіб.

За рахунок державного чи місцевого бюджетів, в 2023 році вищу освіту здобували трохи більше третини здобувачів - [401 578 \(34,18 %\) на противагу 771 381 \(65,66 %\) здобувачу, які навчаються за кошти фізичних і юридичних осіб](#) (тобто - за контрактом).

Однак, в Україні понад [80% випускників вишів - не працюють за спеціальністю](#), незважаючи на те, що отримали дипломи на більше як на 60% на комерційній основі чи, навіть за державний кошт, що складає лише 40%. І це при тому, що дипломи українських вищих шкіл

майже не котируються за кордоном, а 99% державних вишів не входять до жодного світового рейтингу, не кажучи вже про всю систему вищої освіти, яка пронизана корупцією та скандалами.

Стосовно працевлаштування випускників вишів, то варто [повернутись до вже згаданого Звіту й звернути увагу ще на кілька даних](#). В 2022 році простерігалось збільшення відсотка зайнятих (на дату спостереження) осіб у порівнянні з попереднім моніторингом 2021 року. Тобто, в 2022 році їхня кількість була понад 39%, а у 2021 році трохи більше як 37%. Також зріс показник зайнятих з адаптаційним періодом звільнення. У звітному періоді (2022 рік) їхня кількість становила понад 41%, натомість у 2021 - 39%.

Що стосується зайнятих та умовно зайнятих, то у 2022 році їх було 46,18%, а у 2021 році – 58,96%. Важливе уточнення: зменшення цього показника працевлаштування не пов'язано безпосередньо зі зниженням самого рівня працевлаштування, а пов'язано з особливостями підрахунків стажу, які минулого року мали меншу точність.

Продовження освіти для здобуття другого ступеня вищої освіти, бакалаврами - перевищує європейські аналоги та свідчить про недостатню готовність бакалаврів випуску 2019 року до виходу на ринок праці, а також про недостатню пропозицію привабливих для молодих фахівців робочих місць. Щодо вже згадуваних 11% випускників спеціалістів та магістрів, які продовжили навчання, здобуваючи наступний освітній ступінь або нову спеціальність, то це демонструє недостатню підготовленість та, відповідно - мотивованість до професійної практичної діяльності значної кількості цих випускників.

Натомість, високий рівень зайнятості продемонстрували галузі, пов'язані з медициною та педагогікою. Це показує стабільний попит на професіоналів цих сфер. Крім того, високі показники щодо працевлаштування притаманні суто таким лікарським спеціальностям, як медицина (лікувальна справа), стоматологія та педіатрія 89,92% (92,02% у 2021 році), а також підготовці фахівців для системи МВС - цивільний захист та пожежна безпека, правоохоронна діяльність 78,33% (83,50% у 2021 році).

Більшість спеціальностей, серед яких право та міжнародне право, публічне управління та адміністрування, освіта (педагогіка), сільське господарство та ветеринарія, інженерія (крім суднобудування), біологія, природничі науки та математика (крім фізики), транспорт (крім морського та внутрішнього водного), економіка, управління та адміністрування, мають достатньо високі показники працевлаштованих або тимчасово працевлаштованих людей, показники по яких коливаються від 40% до 60%. (хоч у 2021 році їхня кількість була більшою – від 65% до 70%).

Низькі показники зайнятих та умовно зайнятих осіб демонструють такі спеціальності, як інженерія програмного забезпечення й морський та внутрішній водний транспорт. Для випускників таких спеціальностей характерна зайнятість за кордоном (фізично або в дистанційному форматі) водночас не завжди сплачуючи внески до формування бюджетів та пенсійної системи України.

Довідково: під час цього моніторингу було здійснено обмін даними з Пенсійним фондом України. Зокрема, отримано понад 16 мільйонів записів про працевлаштування випускників (враховуючи, що людина могла подати кілька записів). Однак, неофіційна зайнятість, яка має місце - не потрапляє в це дослідження, тому можна допустити, що реальні показники зайнятості вищі від моніторингових.

Випускники, щодо яких проводили моніторинг, є громадянами України, які завершили навчання за державним або регіональним замовленням і отримали диплом про вищу або фахову передвищу освіту в проміжку від 1 листопада 2018 до 30 жовтня 2019 року.

Насамкінець варто звернути увагу на затвердження [МОН \(наказ від 5.05.2015 р. №504\) Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти, а також порядок визнання в Україні документів про середню, середню професійну, професійну освіту, виданих навчальними закладами інших держав](#).

Й на завершення доцільно взяти до уваги цифри по Україні, згідно яких у нас 15 років тому було понад 600 тисяч випускників шкіл, щороку. В 2024 році у воюючій країні заледве 300 тисяч. З них до закладів вищої освіти щороку вступає приблизно 250-270 тисяч. Натомість, діюча мережа закладів вищої освіти була побудована та існувала для значно більшої кількості людей, ніж маємо сьогодні й не тільки через біженців, які виїжджають з країни але й через те, що просто менше дітей народжується. [Тому, через 15 років ця цифра буде приблизно 250 тисяч осіб](#).

Отже, відповідь на питання: куди ж діваються випускники українських вишів, більш ніж очевидна: про це в Україні, практично ніхто, достеменно - не знає.

А як у них, у Європі з випускниками вузів

Для початку кілька загальних даних, які взято зі [статистичного ресурсу Європейського Союзу в галузі освіти, які підготовлено відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти \(ISCED\)](#). Так, у 2022 році в ЄС навчалось 18,8 мільйонів студентів вищої освіти, з яких 59% навчалися на ступінь бакалавра. З них 22% - вивчали бізнес, адміністрацію або право а 57% усіх випускників вищої освіти - були жінками й це по всіх країнах Європейського Союзу.

При цьому, переважна більшість або 76,9% студентів вищої освіти, в 2022 році навчалися в державних установах а у цей же період, близько 4,3 мільйона студентів закінчили вищу освіту в країнах ЄС. Аналіз кількості випускників у ЄС за галузями освіти показує, що майже чверть (24,7%) усіх студентів вищих навчальних закладів закінчили бізнес, адміністрацію чи право. Наступними двома найбільшими галузями були інженерія, виробництво та будівництво (14,7%), потім охорона здоров'я та соціальне забезпечення (14,1%), за якими йшли мистецтво і гуманітарні науки, а також соціальні науки, журналістика та інформація, частки яких становили 9,4%.

Однак, варто дещо звузити географію дослідження, стосовно студентів-випускників вищих навчальних закладів до країн Вишеградської групи (V4) а саме: Польщі, Словаччини, Чехії й Угорщини та порівняти їх з аналогічними даними з України. З цією метою нами було зібрано, систематизовано та проаналізовано низку даних, які викладено у нижченаведеній таблиці.

Окремі дані по ВУЗах й студентах України та країн Вишеградської групи

Країна	Загальна кількість (рік)						Джерело
	ВУЗів (в т.ч. приватні)	Студентів, тисяч	Іноземців, тисяч	Українців, тисяч	Інтернаціоналізація	Випускників, тисяч	
Україна	332 (116)*	1 112,97 (2024)	31,727 (2024)	-	2,9% (2024)	261,8 (2021)	1), 2), 3)
Польща	354 (211)	1 245,2 (2023)	107,13 (2024)	46,210 (2023)	8,6% (2024)	292,1 (2022/23)	1), 2)
Словаччина	33 (11)	137,68 (2023)	21,912 (2023)	10,000 (2023)	9,0% (2023)	23,5 (2022/23)	1), 2), 3)
Чехія	88 (61)	309,0 (2023)	55,0 (2023)	6,780 (2023)	17,8% (2023)	63,2 (2022/23)	1), 2)
Угорщина	42 (12)	310,4 (2023)	40,7 (2023)	4,965 (2023)	13,1% (2023)	64,0 (2023)	1), 2), 3)

* Станом на січень 2023 року [в Україні було 332 заклади вищої освіти \(університети, академії, інститути\), з яких: 191 - державні, 25 - комунальних, 116 - приватних.](#)

Як видно з вищенаведених даних, кожна країна V4 не тільки дає вищу освіту власним громадянам але й готує чимало фахівців з інших країн. Про це інформує графа інтернаціоналізації, де в кожній країні V4, практично кожен десятий студент - іноземець. Для порівняння, приведено аналогічні дані й по Україні, однак через повномасштабну російсько-українську війну, кількість іноземців, які здобували вищу освіту суттєво знизилась.

При цьому, [за даними Євростату, станом на 2024 рік](#) - зросла частка людей віком від 25 до 34 років з вищою освітою: у Польщі до 46,3%, у Словаччині з 14% у 2004 році до 40% у 2023 році, в Чехії до 33,7% та в Угорщині до 29,4%, при середньому показнику по ЄС - 43,1%.

За даними ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), безробіття серед молоді з вищою освітою нижче, ніж серед молоді з середньою освітою (9,2% проти 14,8%). Люди з вищою освітою заробляють у середньому більш ніж у 1,5 рази більше, ніж заробляють люди з середньою професійною освітою.

Відповідно до нещодавно опублікованого рейтингу [QS World University Rankings 2025, було проаналізовано діяльність майже 5 700 університетів із понад 100 країн світу](#) на основі оцінки 17,4 млн результатів досліджень. Загалом було оцінено 1 500 університетів, серед яких рейтинг враховував академічну репутацію, якість випускників (з точки зору роботодавців), працевлаштування випускників, співвідношення між студентами та викладачами, частку іноземних студентів та відповідно - співробітників, цитування результатів досліджень, міжнародна дослідницька співпраця та стійкість.

Однак, нас цікавить саме механізми працевлаштування випускників вишів та статистичні дані а також той досвід, який накопичили та яким керуються країни V4, з метою ознайомити широкий загал та зацікавити українських фахівців до вивчення позитивних практик в країнах V4.

Так, в **Польській республіці**, яка має найбільше вузів серед країн V4 навчається найбільше студентів. В [2024 році, в Польщі навчалася 107 130 іноземних студентів із 177 країн світу](#) а коефіцієнт інтернаціоналізації польських університетів залишається на стабільному рівні - 8,6%. При цьому більшість студентів приїжджає з Європи (понад 72%), тоді як люди з Азії становлять 17% тих, хто навчається за кордоном. В 2024 році, як і в минулому, суттєво зросла кількість студентів з Африки – ймовірно, через дистанційне навчання.

Ринок польської освіти викликає великий інтерес з боку іноземних студентів, особливо з України та Білорусі. Проте якщо [кількість українців в 2023/24 роки зменшилася \(46 210, -1 846\), то білорусів зросла \(12 678, +664 особи\)](#).

Для з'ясування он-лайн становища випускників вищих навчальних закладів на ринку праці Польщі та допомоги останнім в працевлаштуванні, в країні діє [ELA - загальнодержавна система моніторингу економічної долі випускників ВНЗ та надає достовірну інформацію про випускників польських університетів на ринку праці](#). ELA є чи не найбільш інноваційною системою такого типу в Європі, яка використовує баз для своїх досліджень на даних Університету соціального страхування та системи POL-on.

[ELA була створена на замовлення Міністерства науки та вищої освіти в Центрі обробки інформації - ЦОІ, в 2016 році](#). Її мета - надавати перевірену, актуальну і вичерпну інформацію про становище випускників на ринку праці. Основним джерелом інформації в системі є адміністративні дані з двох джерел:

- система соціального страхування (дані, серед іншого, про професійну ситуацію випускників: зайнятість, безробіття, винагорода тощо);
- система POL-on, тобто інформаційна система вищої освіти, яка підтримує роботу Міністерства науки і вищої освіти (містить інформацію, серед іншого, про освіту випускників університетів).

ELA формує такі звіти про випускників вищих навчальних закладів:

- робота та безробіття;
- зарплата;
- досвід роботи;
- робота та місце проживання.

На сьогоднішній день ELA вже проаналізувала ситуацію на ринку праці 1,8 мільйона випускників польських університетів. Система є джерелом достовірної інформації про зарплати випускників польських вузів. Вона показує не лише те, скільки хто заробляє після закінчення навчання, а й те, як швидко молоді люди знаходять роботу та в якій формі їх працевлаштовують. ELA аналізує дані з понад 34 000 галузей навчання. Це дозволяє шукати інформацію як по всій країні, так і за окремими університетами чи напрямками навчання.

Такий підхід дозволив досягти значних успіхів в частині працевлаштування випускників польських вузів. Так, відповідно з останніми даними Євростату, [у 2023 році в Польщі рівень працевлаштування так званих недавніх випускників становив 85,8%](#). Це трохи більше, ніж у середньому по ЄС і при цьому на 12,5% більше порівняно з результатами, зафіксованими 9 роками раніше (у 2013 році показник становив 74,3%). За цим показником у 2023 році лідирувала Мальта з результатом 95,8%, далі йдуть Нідерланди (93,2%) та Німеччина (91,5%).

Останніми роками **Словацька республіка** стає все більш привабливою країною для іноземних студентів, які навіть дещо «гальмують» падіння попиту серед словаків на вітчизняні ВНЗ. Так, [в 2023 році серед іноземних студентів, більше 10 тисяч їх було з України, що становить 53% усіх студентів із-за кордону](#).

При цьому, здатність Словаччини утримувати іноземних випускників нижча за середній показник по ОЕСР (30%), що означає що приблизно чверть випускників залишаються в країні після завершення навчання в університеті. На утримання іноземних випускників впливають час, необхідний для отримання довготермінового місця проживання, їх працевлаштування на ринку праці та підтримка з боку регіонів і міст.

Для цього Міністерство освіти запустило опитування, метою якого є отримання даних про готовність випускників до ринку праці, метою якого є - отримати прямий зворотній зв'язок від роботодавців про те, як конкретні університети підготували своїх випускників за окремими напрямками до потреб ринку праці. Опитування задоволеності роботодавців, запустив [Центр](#)

[науково-технічної інформації Словачкої республіки у співпраці з Міністерством освіти, досліджень, розвитку та молоді Словаччини.](#)

В опитуванні взяли участь близько 4 000 представників компаній, організацій та установ, що працюють в країні. Вони оцінювали якість державних університетів у Словаччині через оцінювання випускників першого, другого та третього років навчання. ступеня та комбіновані I та II ступінь із закінченим ступенем у 2022/2023 навчальному році, які зараз працюють. Із загальної цільової групи 23 533 випускників виключались ті випускники, які:

- продовжили навчання (у Словаччині чи за кордоном);
- є безробітними;
- працюють за контрактом;
- є самозайнятими;
- перебувають у відпустці по вагітності та пологах
- або працевлаштовані за кордоном,

що представляли цільову групу в кількості 7 556 випускників.

На основі репрезентативної вибірки, здійсненої шляхом випадкового, стратифікованого відбору, відгук у 2024 році стосувався репрезентативної квоти в кількості 3 064 випускників.

Роботодавці, які взяли на роботу відповідних випускників обраних університетів, отримали посилення на коротку онлайн-анкету, в якій вони оцінювали здібності та навички, набуті випускниками під час навчання.

Отже, [отримання вищої освіти в Словаччині практично гарантує працевлаштування.](#) Так, в 2023 році біля 92,2% випускників вишів знайшли роботу. Натомість, серед випускників загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних училищ ця частка значно нижча - лише 76,8%. Тим не менше, не всі випускники ВНЗ знаходять роботу за фахом а кожен п'ятий випускник погоджується на посаду, яку також міг би зайняти хтось із дипломом про середню освіту.

Заслугує на увагу й [система моніторингу працевлаштування випускників у Словаччині.](#) Так званий «слід випускника» дозволяє відстежувати кожен день кар'єрного життя випускників усіх словацьких середніх шкіл та університетів відповідно до галузі навчання, яку вони закінчили. Це найповніша система в Європі, яка, крім іншого, також враховує використання активних заходів на ринку праці, якщо випускник був безробітним і бюро зайнятості надало йому деякі з них. При цьому, жодна інша країна-член ЄС чи ОЕСР не має такої комплексної системи, яка запрацювала з 2018 року та містить дані з інформаційної системи цін на робочу силу, інформаційної системи сфери освіти, інформаційної системи служби зайнятості та інформаційної системи Агентства соціального страхування.

Тим не менше, на [сході Словаччини бракує співпраці між університетами й роботодавцями, через відсутність досвіду,](#) який потрібен багатьом роботодавцям для початку роботи. Аналіз показав, що роботодавці найбільше зацікавлені у випускниках інформатики, машинобудування, економіки та технологій. І це незважаючи на те, що, станом на грудень 2024 року словаки мають понад 98% працевлаштованих випускників а попит на випускників словацьких вузів виходить за межі регіону чи навіть держави, що підтверджує якість випускників.

Так, університет Павла Йозефа Шафарика (UPJŠ) фіксує низький рівень безробіття серед своїх випускників. UPJŠ через свій Університетський консультаційний центр надає кар'єрне консультування та комплексні кар'єрні послуги для студентів та випускників, а також здійснює різноманітні заходи, спрямовані на полегшення контактів між студентами університету та ринком праці. Серед таких заходів - День кар'єри та День стажування, які університет організовує щороку. Більше того, саме через UPJŠ Career Club, університет координує співпрацю з роботодавцями та регулярно публікує пропозиції роботи через академічний портал.

Чеська республіка може похизуватись, наприклад, Карловим університетом, який знову є в рейтингу ТОП-250 найкращих університетів, увійшовши до 1,5% найкращих університетів світу. Порівняно з минулим роком він піднявся на дві сходинки і посідає 246 місце та знову став найкращим серед 16 оцінених чеських університетів.

Саме в цій країні, [українці складають 3% від усіх студентів вищих шкіл Чехії, де в 2023 році в державних та приватних університетах навчалося 309 тисяч осіб, серед яких було понад 55 тисяч іноземців.](#) Однак, інформація про чеських студентів, які навчаються в закордонних університетах, уніфіковано - не збирається, на відміну від міжнародних організацій OECD та Eurostat, які отримують дані зі статистики окремих країн та їхніх університетів.

Тим не менш, наявні статистичні дані міжнародних організацій вказують на постійне зростання частки студентів у всьому світі, які залишили свою країну, щоб навчатися за кордоном, за останні двадцять років. Чеська Республіка досягла вищих середніх результатів у міжнародному порівнянні як щодо кількості учнів з інших країн у наших школах, так і щодо кількості учнів з Чеської Республіки в школах за кордоном. Наприклад, [ОЕСР повідомляє, що у 2018 році 4,2% чеських студентів навчалися за кордоном, тоді як ця частка становила 1,8% усіх студентів у країнах ОЕСР](#).

Щодо [працевлаштування випускників чеських вузів, то доцільно звернути увагу на дані за квітень 2024 року, наприклад, відносно рівня безробіття, серед окремих категорій випускників:](#)

- середньої професійної освіти з сертифікатом про освіту категорії Н (тобто учнівство за спеціальностями СОУ) - 7,6%;
- середньої професійної освіти з атестатом про освіту категорії Е (тобто за напрямками з нижчим рівнем освіти) - 17,1%;
- середньої професійної освіти з дипломом про середню освіту та професійною підготовкою категорії L0 - 5,7%;
- здобувачі вищої освіти (освіти) категорії освіти L5 - 6,9%;
- середньої професійної освіти з атестатом освіти категорії М - 4,9%;
- гімназії категорії К - 1,7%;
- вищої професійної освіти (крім консерваторій) категорії освіти N - 2,2% .

При цьому, [Чехія є країною, де рівень безробіття серед молодих випускників вищих навчальних закладів як й в решті країни Європейського Союзу був дуже стабільним протягом останніх 15 років](#). В основному він коливався десь у діапазоні від 0,4 до 0,55 (рівень безробіття в Чехії / рівень безробіття в ЄС) протягом усього періоду.

Заслуговує на увагу й проект REFLEX 2013 стосовно можливостей працевлаштування та застосування випускників університетів на ринку праці а також - оцінка здобутої вищої освіти, що було продовженням подібних проектів минулого, як-то: [CHEERS \(12 країн, включаючи Чеську республіку, 1997-1999\); REFLEX \(16 європейських країн, включаючи Чеську республіку та Японію, 2004-2007\) і REFLEX 2010](#), які дозволили порівняти працевлаштування випускників державних університетів у Чехії та провести деякі міжнародні порівняння. Опитування, проведене в рамках проекту REFLEX 2013, стосувалось двох цільових груп: випускників програм бакалавра, магістра та доктора освіти державних, державних і приватних університетів протягом п'яти років після отримання диплома (тобто випускники 2008-2012 років) та друга цільова група - їхні роботодавці.

Загалом цей проект допоміг відповісти на кілька основних питань:

- у нас дефіцит чи надлишок студентів?
- чи відповідає їх галузева структура потребам ринку праці?
- якими компетенціями володіють випускники (і навіщо вони потрібні), а чого їм не вистачає?
- чи підготовлені випускники та чи оцінюють вони свою освіту відповідно до очікувань університетів?
- чи відповідає це, з точки зору університетів, їхній стратегії розвитку?
- які довгострокові наслідки матиме поточний розвиток вищої освіти в Чеській Республіці для ринку праці?
- чим ситуація наших випускників схожа та чим відрізняється від ситуації в інших європейських країнах?
- які рекомендації можна адресувати уряду, університетам, роботодавцям і випускникам?

При цьому, анкета також містила питання про рід діяльності респондента та його батьків, для чого була використана класифікація CZ-ISCO (міжнародна назва ISCO-08).

Вищевказане дало свої результати, через що в Чеській республіці [рівень безробіття випускників вищої професійної освіти \(категорія N\) у квітні 2024 року становив 2,2%, коли було зареєстровано 57 безробітних](#). Натомість, рівень безробіття серед випускників магістратури (категорія Т) у квітні 2024 року становив також 2,2%, коли було зареєстровано 380 безробітних випускників магістратури. Порівняно з 2023 роком, відбулося зниження безробіття на 0,5%.

Угорська республіка має одну з найкращих статистичних а головне візуальних даних, стосовно сфери освіти, включаючи й відносно вузів, у вигляді [основних даних про вищу освіту в](#)

[розрізі повітів та регіонів місцезнаходження закладу](#). При цьому, з майже 300 тисяч угорських студентів, станом на 31 січня 2023 року, 4 965 - з України.

Загалом, частка іноземних студентів, які навчаються у вишах Угорщини, зростає: [у 2016/17 навчальному році їх кількість становила вже 33 000, що становило 10,6% усіх студентів](#). Вони прибули з майже 160 країн світу. При цьому, кількість молодих угорців, які навчаються за кордоном, оцінюється в 10 000 осіб.

Характерним для Угорщини є той факт, що значна частина студентів тут навчається в державних вищих навчальних закладах й лише незначна кількість в церковних або приватних закладах. За деякими оцінками, біля 30% студентів поряд з навчанням, більш-менш регулярно - працюють в цій країні.

Стосовно працевлаштування випускників вузів, то в Угорщині діє Система відстеження кар'єри випускників, яка визначає які кваліфікації можуть принести найбільший прибуток, тобто де вкладені гроші, час і енергія окупляться найшвидше.

[Мова про DPR ААЕ - дослідницький модуль для відстеження випускників вищої школи](#), заснований на інтеграції адміністративних даних, які допомагають профорієнтації, підтримують взаємини між державною та вищою освітою, сприяють вибору професії та профорієнтації зі зручним відображенням найважливіших даних на основі унікального ноу-хау. Тобто, модуль підтримки професійної орієнтації надає фактичну інформацію та відповідає на найважливіші запитання молодих людей, які стикаються з вибором професії, як-то:

- що вони можуть робити зі своїм дипломом (яку роботу вони можуть виконувати);
- чи яке заняття їх очікує;
- що вони матимуть за роботу;
- скільки часу знадобиться, щоб знайти роботу;
- скільки вони можуть заробляти, будучи випускниками певного напрямку підготовки чи спеціальності;
- як може виглядати їхній кар'єрний шлях після випускників тощо.

Основним завданням інтерактивного інтерфейсу онлайн-пошуку є - надання можливості молодим людям, які стикаються з вибором професії, дізнатися про широкий спектр точних і детальних наборів даних, які можна вільно вибрати: напрямок навчання, спеціальність і навіть навчальний заклад в один клік.

Вищевказане, дозволяє Угорській республіці мати більше, як 90% рівень працевлаштування випускників вищої школи країни та входити до 12 найкращих країн Європи за цим показником.

* * *

Отже, рівень працевлаштованих випускників вишів у Європі є значно вищим ніж в Україні, не кажучи вже про дійові інституції, які мають місце в країнах V4, що не йде в ніяке порівняння з тим станом, який має місце в Україні у сфері працевлаштування фахівців вищої школи. І це вже не кажучи про неефективності системи освіти та перешкоду для економічного розвитку, в разі, якщо доля працевлаштованих складає менше 60%. При цьому, загальноєвропейський показник працевлаштування випускників з 2014 по 2021 рік зріс з 79,5% до 84,9% а в 2022 році склав - 85%. Водночас такі країни Європи, як: [Австрія, Естонія, Ірландія, Латвія, Литва, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Швеція, мають показник працевлаштування випускників, який перевищує 90%](#).

Нагадаємо, що коефіцієнт працевлаштування випускників українських закладів вищої освіти знаходиться на рівні 59%, що вказує на розбалансованість системи освіти і ринку праці. Й під час відновлення України це треба буде якось пояснювати потенційним інвесторам.

Однак, найкращим орієнтиром для європейських країн, не кажучи вже про Україну може слугувати приклад регулятора освіти Великої Британії, який може заборонити діяльність вишів, які мають показник працевлаштування випускників менше 60%. Тобто, до впровадженої нової вимоги до закладів вищої освіти країни, якщо в якомусь університеті показник працевлаштування випускників протягом 15 місяців (після завершення навчання) буде меншим 60%, британський регулятор розпочне розслідування щодо цього університету, на предмет заборони займатися навчанням студентів, якщо не знайдеться поважної причин, яка б пояснювала такий низький показник працевлаштування. Саме, до подібного підходу до працевлаштування випускників вишів й мала б прагнути Україна, що на сьогодні видається – трохи чи не фантастикою.

Висновки:

1. За останні майже 20 років, понад 70% випускників шкіл України йдуть здобувати вищу освіту. Тобто, майже три чверті українських школярів вступають в університети (коли у Європі середній показник складає біля 45%, за виключенням Великої Британії - 50%), що мало сприяє соціально-економічним показникам розвитку України.

2. Через демографічні проблеми й російсько-українську війну та окупацію частини України, кількість випускників шкіл та, відповідно, потенційних студентів, за останні 15 років, скоротилась майже в 2 рази (з понад 600 тисяч випускників шкіл щороку до 300 тисяч на кінець 2024 року), що зменшує кількість студентів до 250-270 тисяч й, відповідно до оптимізації кількості вишів. Метою є 100 вузів, що наблизить Україну (яка нині має 5,5 ВОЗ на мільйон населення) до європейських стандартів – 3 вузи на мільйон населення.

3. В 2023 році за рахунок державного чи місцевого бюджетів, вищу освіту в Україні здобували лише трохи більше третини здобувачів (34,18%) на противагу 65,66% здобувачів, які навчались на комерційній основі, за кошти фізичних і юридичних осіб (тобто - за контрактом). При цьому, українські показники майже пропорційно обернені до країн ЄС, де в 2022 році, 4,3 мільйона студентів або 76,9%, отримали вищу освіту в державних установах (читай: на бюджеті).

4. Біля 63% українців, які отримали диплом молодшого спеціаліста в 2023 році, продовжили здобувати наступний рівень вищої освіти, через недостатні: підготовленість та мотивацію до професійної, практичної діяльності цих випускників. При цьому, приблизно 11% випускників спеціалістів та магістрів продовжили навчання, здобуваючи наступний освітній ступінь або нову спеціальність.

5. Недостатня система практики студентів в Україні, ще в період навчання, призводить до проблем працевлаштування випускників українських вузів, чого практично нема за кордоном, де заклади вищої освіти, наприклад в Європі та Польщі, зокрема - співпрацюють з великими роботодавцями і відповідно - самі пропонують своїм випускникам компанію, де вони можуть отримати перший досвід роботи, не кажучи вже про доступ студентів до спеціальних програми з міжнародного стажування, завдяки яким вони можуть поїхати в одну з європейських країн і отримати важливі знання та вміння за своєю спеціальністю.

6. В Україні понад 80% випускників вишів не працюють за спеціальністю, в тому числі й через застарілі професії, які не відповідають вимогам ані українського, ані міжнародного ринкам, що тільки підтверджує той факт, що українські дипломи майже не котируються за кордоном, а 99% державних вишів України не входять до жодного світового рейтингу, не рахуючи корупційних складових в системі вищої освіти, яка до того ж пронизана плагіатами та скандалами.

7. Досягнути європейського показника працевлаштування випускників, який з 2014 по 2021 рік зріс з 79,5% до 84,9% а в 2022 році піднявся до рівня 85%, це не стільки мрія для України, скільки - нагальне завдання, не кажучи вже про 90%, який мають 12 європейських країн, для чого варто не тільки проаналізувати стан вищої освіти в Україні але й слідкувати за працевлаштуванням випускників, згідно «Методичних рекомендацій з проведення моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти».

8. Кількість громадян України, які здобувають освіту за межами країни, через відсутність потреби в моніторингу таких даних з боку МОН України та ігнорування подібної інформації українськими посольствами та консульствами – невідома, на відміну від країн Європи, які володіють даними, стосовно студентів своїх країн, які здобувають освіту за їх межами.

9. В пошукових системах на Інтернет-сайтах посольств/консульств України, на питання [«навчання в вузах \[наприклад\] Чеської республіки», отримаємо відповідь: «Знайдено 0 матеріалів»](#), що тільки підтверджує відсутність даних та інтересу, з боку дипломатичних представництв - до громадян України, які здобувають освіту за межами України.

10. Приклад регулятора освіти Великої Британії, який може заборонити діяльність вишів, які мають показник працевлаштування випускників менше 60%... для України, швидше за все ще довго не стане керівництвом до дії, залишаючись лише інформацією для роздумів та буде нездійсненою мрією реформаторів вищої школи ще на довгі роки.

Огляд підготував

Ю.Ключівський - керівник IASEED

березень - квітень 2025